

Екіпаж "Жигулів". Річка, в якій живуть хохулі. Вдалі зйомки. До чого призводить мода на хутро

На думку Петька, подорожувати в новісіньких "Жигулях", та ще й з причепом,— це здорово! Сидиш собі в комфортабельному салоні, а за вікном, мов на екрані, пропливають незнайомі міста і села, річки й гаї...

Петько зручно вмовстився на передньому сидінні поряд з татком і милувався краєвидами, тоді як його друзі Іра та Славко дрімали ззаду.

Татко вів машину майстерно. Ледь відкинувши назад красиву пишнучубу голову, він сторожко вдивлявся в дорогу й, помітивши найменші вибоїни, заздалегідь гальмував чи об'їжджав їх. Його сильні руки ледь торкалися керма, і Петькові здавалося, що машина слухається не їх, а підпорядковується татовій волі.

Славко щось вигукнув уві сні. Петько здивовано оглянувся, а тоді дістав невелике люстерко й став спостерігати за другом. За місяць канікул його русяве волосся віросло, а широкі брови зовсім вигоріли. Від сонця почав лущитися ніс. Губи теж потріскалися — дається взнаки звичка їх облизувати. Сильні плечі (ось що таке басейн!) тісно облягала червона футболка.

А Славкові, напевно, щось снилося. Він знову заворушився, мало Іру не розбудив. Петько перевів люстерко на дівчинку. Та нерозуміюче глипнула на світ синіми очима, солодко позіхнула, зручніше притулилася до сусіди й знову задрімала. Була вона чи не на голову нижча від Славка, струнка (першорозрядниця з спортивної гімнастики!), каштанове волосся зачісувала так, як у співачки Мірей Матьє (не лише дань моді, а так їй дуже личило). Брови у Іри немовби шнурочки, ніс рівний, над правим куточком повних, міцно стулених губ темна родимка.

Роздивившись друзів, Петько глянув у люстерко на себе. Чорний кучерявий чуб спадав на трохи завеликі, ледь відстовбурчені вуха. Широкий ніс і великий рот робили обличчя добродушним, хоч Петько вважав себе людиною крутої вдачі — рішучим і безапеляційним. "Ну й фізіономія!" — пирхнув невдоволено.

Володимир Іванович, так звали татка, помітив його маніпуляції з люстерком.

— Подрімав би й ти,— усміхнувся,— дорога довга. Петько заперечливо похитав головою:

— Не звик я вдень спати!

Попереду з'явилася колона вантажівок. Володимир Іванович зосередив увагу на дорозі.

Петько іде раз глянув на сонні обличчя друзів: "Теж мені герої! Чи ж часто випадає їздити незнайомими місцями, щоб отак розтринькувати дорогоцінний час?"

Володимир Іванович звернув на степову дорогу. Закушпелилась пилюка, довелося підняти скло і ввімкнути вентилятор. Петько підставив під його струміль обличчя, заплющив очі.

Незчувся, як і заснув.

Петько і Славко, шкільні друзі, ось уже два роки захоплюються кінозйомками. А перед тим — фотополюванням. Ніщо — ні дощ, ні спека, ні комарі — не було їм на заваді. Годинами просиджували на березі річки заради одного знімка, поки прийде лось на водопій, півдня простоювали у воді, чекаючи на обережну видру. Минулого року друзі їздили з гуртківцями Палацу піонерів у Карпати і зняли там стрічку про життя

рінника. До чого ж птах цікавий: у пошуках здобичі запросто пірнає під воду. Чим не водолаз?

На конкурсі фільм Петька й Славка зайняв призове місце, і це підбадьорило хлопців — вони всерйоз зайнялися кіносправою.

Володимир Іванович тільки радів з їхнього захоплення. Біолог за фахом, він змолodu захоплювався полюванням і, треба сказати, влучно стріляв, та згодом відчув: не в цьому справжня втіха. Придбав фото— та кіноспорядження. У Володимира Івановича з'явилося багато друзів-зоологів. Під час відпустки він разом з ними виїздив у наукові експедиції, розселявав рідкісних звірів, досліджував, як живуть лісові мешканці. І з жалем переконувався: все менше й менше їх стає, не всі люди вміють користуватися природними багатствами, ще багато з них знічев'я розвалює житло лісових мурах чи витягує з кореневищем ніжну квітку білої лілеї, що без води одразу ж гине. Отоді й виникла у Володимира Івановича ідея створити разом з Петьком і Славком кінострічку про тварин і рослини, що зникають. Хлопців захопила пропозиція. Довгими вечорами сиділи вони гуртом, гортали довідники, не раз відвідували зоологічний та ботанічний музеї. Потім склали карту майбутньої подорожі. Вирішили розпочати її з берегів невеличкої, але повноводної степової річки, де водилися рідкісні хохулі.

А як пристала до товариства Іра?

Та майже випадково. Її батьки — геологи — збиралися на ціле літо у закордонне відрядження. Де подіти доньку на цей час? Звернулися за порадою до свого давнього друга Володимира Івановича. А той одразу ж запропонував узяти дівчинку з собою в мандрівку. Іра любила тварин і дуже зраділа такій пропозиції.

В долину річки дісталися під вечір. Петько прокинувся першим і ніяково зиркнув на татка. "Хоча б не нахвалявся!" — знітився. Однак той

змовницьки підморгнув синові. А на задньому сидінні вже ворушилися Іра й Славко.

— Невже приїхали? — спитала Іра.— Як тут гарно!

Обабіч розкинулися озерця, на виднокраї деінде бовваніли невисокі розлогі дуби. До самої дороги підступали чагарники. Від озера до озера темніли смуги рогози, острівцями здіймалися порослі очеретом купини, вище, коліс сягав живокіст. Діти стрімголов побігли до ближнього озерця. Вода в ньому чиста-пречиста. Петько пірнув до самого дна і витягнув звідти жмут водоростей і стулки мушель.

— Звідки вони тут? — здивувався.— У таких озерцях перлівниці не водяться. їм потрібна проточна вода.

— А це означає, розумнику,— здогадався Славко,— що ці озерця заплavnі, під час весняної повені їх заливає річкова вода. А он і річку видно! — Побіг туди. Петько з Ірою — за ним.

Та це була не річка, а її старе русло, що перетворилося в довге, зрідка вкрите стрілицею і жовтим лататтям озеро. З протилежного берега стариця поросла верболозом і татарським зіллям. Над водою літали прозорокрилі бабки, в очереті тріскотів деркач, скидалася посередині стариці риба, а над усім галасували берегові ластівки. Дітей зачарувала ця картина, і хто знає, скільки б вони просиділи тут, коли б Володимир Гванович не покликав їх вечеряти.

— Володимире Івановичу, а де ж тут хохулі водяться? — запитав Славко.

— Ген-ген за отими кущами,— показав удалечінь Володимир Іванович,— стариця зовсім близько підходить до основного русла.

Ранок зустріли на березі стариці. Ось-ось мало зійти сонце. Промені вже золотили небокрай. Паморочило настояне на росяних травах повітря. Володимир Іванович обережно підійшов до води, оглянувся довкола. Високий пеньок, неподалік дві топольки, а на другому березі зарості вільшаника...

— Тут!

Місце для зйомки вибрали у верболозі. Велетенський кущ утворив таке шатро, що під його вітами можна було сховатися навіть чималій кіногрупі.

Славко не пам'ятав, щоб удача приходила до нього отак одразу. Не встигли зняти чохла з кінокамери, як Іра прошепотіла:

— Дивіться!

На поверхню виринула бура тваринка. Вона на якусь мить розпласталася на воді, так що стало видно товстий голий хвіст, а потім зникла в заростях стрілиці. Невдовзі хохуля знову виринула, тримаючи у зубах зелене стебельце.

Саме в цей момент запрацювала Славкова кінокамера. Хлопець хотів зняти хохулю крупним планом. Іра не зводила з неї бінокля. Петько нагвинчував на фотоапарат телеоб'єктив.

А хохуля таке виробляла посеред річки, що у дітей дух перехоплювало: то пірнала, то лягала пластом на поверхні води, то крутилася, мов цуценя, дістаючи свого хвоста.

Ось до звірка підпливло ще троє хохуль, і вони затіяли гру. Били по воді лапами, здіймаючи навколо бризки.

Петько аж підстрибував від задоволення. З усіх боків заходив, щоб краще на них роздивитися, поки оступився і впав.

Хохулі на мить зацікавилися, а потім разом пірнули під воду.

— Ну й Петько! — буркнула Іра.

— Хохулі короткозорі,— пояснив Володимир Іванович,— а чують добре.

Сполохані звірки більше не з'явилися. Тоді діти спустилися до стариці, і Володимир Іванович показав під водою вхід до нори хохулі, де лежала купа мушель різних молюсків.

— Підземні ходи звірки риють довгі, до десяти метрів. Ведуть вони до гнізда, розташованого вище над рівнем води, недалеко від поверхні ґрунту. Гніздо вистелене сухим листям осоки, мохом, травою. А тепер придивіться до дна. Що ви там бачите?

— Канавки якісь! — промовила Іра.— Хто їх вирив?

— Хохулі. Вони потрібні звіркам, щоб краще орієнтуватися і знаходити дорогу додому. А ще ці канавки відіграють роль пасток, куди падають молюски, п'явки, черв'яки, личинки жуків. Слабозорим звіркам тільки й роботи, що збирати таку поживу. Хохулі хапають тільки ту здобич, яка втікає. А якщо тваринка чи якась комаха застигає на місці — хохулі обходять її і продовжують пошуки.

Поки Іра з Славком готували на багатті обід, Петько дістав визначник, і з малюнка глянуло на нього пухнасте, дещо схоже на крота звірятко. Витягнута хоботком мордочка, маленькі очі, кігтисті короткі лапи з перетинками. Так ось чого вони так добре плавають!

— Чому ж все-таки зникають ці звірки? — Іра й собі стала розглядати малюнок.

— Тут про все написано,— поплескав Петько долонею по довіднику.— В основному, Іро, через ваш, жіночий, рід постраждали хохулі. Ще в середині минулого століття вони зустрічалися досить часто. А потім пішла мода на їхнє хутро. Мало зовсім не знищили звірка. І тільки за Радянської влади було заборонено полювання на хохулю.

— Нічого ти, Петре, не розумієш у моді,— пирхнула Іра.— Тоді з хохулі шили шуби більше для чоловіків, аніж для жінок!

— А чи знаєте ви,— озвався Володимир Іванович,— що хохулі з'явилися на землі близько тридцяти мільйонів років тому? Більшість їхніх сучасників давно вимерли, а вони не лише вижили, але й повністю зберегли свої риси. В цьому їхня величезна цінність для зоологів, які вивчають еволюцію тваринного світу.

Ще довго сиділи біля багаття. І вже коли залазили в спальні мішки, Іра запитала у Володимира Івановича, чи довго вони пробудуть в цих мальовничих місцях.

— З тиждень. Крім хохулі, сподіваюся, зустрінемо тут вухатого їжака, байбака; можливо, нам трапиться й перев'язка, а з птахів — степовий орел, орел-карлик. Так що роботи — непочатий край.